

ДОНЧО ЦОНЧЕВ ОГНИЩЕТО

chitanka.info

На Дико

Нямаше такава музика под това небе и синът сега я търсеше, налучкваше я и се раждаше една нова мелодия, красива и томителна, пълна с копнеж, неизвестно какъв и за какво, може би за живота, който от старата жена преминаваше в децата, внуците и правнуците и във всички, които идваха и щяха да дойдат след тях.

Новината, че довечера „от кинематографията“ ще снимат на мъничкия площад нестинарки, обиколи за половин час селцето. В началото като виц, после като заплаха, надежда и спомен — от обяд нататък мухата бръмчеше у всички. Осведомените търсеха някои, дето още не знаят — шокът у отсрещния увеличава собствената възбуда. Хитрите питаха и разпитваха всеки — истинската картина никога не се вижда от едно място. Разбира се, имаше и скептици — техните вечни съмнения щяха да се разсеят в момента, в който пристигнеха „от кинематографията“.

Всъщност още самата фраза „от кинематографията“ всяваше сред населението едно смътно упование — за каквото и да било.

Едни помислиха за дърва — нали ще трябва жарава. Други се питаха тук ли са тъпанджията и гайдарът — в тях вече се будеше писъкът и бумтенето на „нестинарската“. Трети се тюхкаха, че в параклиса не е останал и помен от някоя икона, камо ли Константин и Елена.

— Аз пък не ги питах за дрехи — сподели Начко с жена си, когато бе й разказал цялата работа за кинематографията и след това бе дълго мълчал.

— Какви дрехи? — попита го тя с неочаквана нежност, шарена и разпъната като плажен чадър пред изгарящия я вътрешен интерес.

— Костюми! — почти се сопна той. — Откъде да ги знам имат ли реквизит за нестинарки!

Те бяха обядвали вече, седяха около масата в къщи и чакаха да се свари кафето. (Пъргавата бяла Злата бе майстор на черното турско кафе, но мъжът й обичаше нес.) Водата след малко щеше да кипне, кутийката беше отворена. Злата отрони:

— Че ти да не си длъжен...

— Длъжен съм! — извика Начко. — Така излиза, че и за това аз съм длъжен!

Той беше самата организация в селото — сухият, сдържан, всъщност добър по природа, но изнервен от своите роли Янаки. Ха отговорник по залесяването, ха бригадир, ха пълномощник в съвета; спусне ли се мероприятие от характер, на първата линия — Начко.

Злата намачка кафявия прах и захарта до каша, сипа от врялата водица и като разбъркваше с лъжичката, кафетата кипнаха в изобилни каймаци.

— То дърва май по-трудно — тихичко каза кипрата Злата. — Инак за дрехи по може да се намерят из село.

Той повтори, сърбайки, целият разговор с ония от кинематографията — в него не ставаше дума за нито една от основните необходимости при нестинарство. Завърши с едно сравнително успокоено:

— Виж им акъла, моля ти се.

Поруменяла от нещо въздушно, огнено и непознато у нея, което растеше вътре й като гъба, та вече пречеше на дишането и повдигаше гърдите й още нагоре, бялата хубава Злата рече полека:

— Ами... те... балерини ли са, какви са?

— Кои?

— Че нестинарките им.

Самата дума нестинарки подлуди побледнелия Начко. Той сега се сети, че не се беше сетил да ги попита. Ама и те не се бяха сетили да му кажат. Знаеше всъщност само това, че слухът вече е обиколил селото три пъти — защо ли изобщо им каза? Как да не каже, нали ония от кинематографията затова му се обадиха — да предупреди. Да има довечера народ, масови сцени — всичко да изглежда като нормално. А нестинарки? Водеха ли си или пък щяха да търсят някъде по селата.

Бедният организатор изгледа жена си, остави кафето и мълком напусна дома си — засрамен. Ядосан, вбесен — след няколко часа ония щяха да дойдат. И да заварят в селцето (от цялата организация) само едничкия, добре разгорян слух.

Слава богу часовете някак минаха бързо и по шосето се зададе първата кола на кинематографията. След нея още три — ето ги спрени на мъничкия площад.

— Здравсти, здрасти — каза режисьорът, като подаде ръка на Янаки и същевременно оглеждаше всичко. — Това добре.

— Кое? — попита Начко след винаги неловкото в такива случаи „здравейте!“.

— Въобще — каза режисьорът.

За две минути мъничкият площад се напълни с момчета и момичета в отъркани джинси, пожарникарски стълби, кранове, жици, скверна интонация, прожектори, безцветни и неопределими прически.

— Жан! — извика режисьорът много силно. — Какво ще кажеш, а?

Нареченият Жан се оглеждаше и без друго наоколо, пушейки извънредно миризлива цигара. И двата му крака бяха превързани от пръстите и петите до глезените.

— О'кей, Орфи — каза той. — Окейчик, наистина.

— Това е сценаристът — каза режисьорът и посочи с широко движение наречения Жан.

— Здравсти — каза Жан на Янаки. — Много ви е гот селото.

Докато Начко повтори своето „здравейте“ и направи опита да се усмихне, режисьорът го попита къде са дървата.

— Кои дърва?

Якият режисьор се облещи. Сбърчи веждите си страшно и почти изрева срещу бедния местен организатор:

— Как така кои дърва бе?!

Оттук нататък започна една, от която Янаки без друго и предварително бе се страхувал. Той се опита да обясни, че дърва изобщо няма, че и планът по договора с „Топливо“ също не може да се... Но режисьорът изрева още веднъж, плесна се по челото много силно и свирна на някакъв Бири. Наруга го, изпрати го някъде, извика друг (Гери), наруга и него, посочи му с опъната ръка към гората. Едната кола след миг изръмжа, вратите ѝ се хлопнаха здраво и колелата с буксуване се завъртяха.

Половин час по-късно, пред смаяните очи на селяните, кинематографията докара своята подозирана сила — мъничкият площад бе покрит с мешови цепеници.

Не мина много време и огънят в настъпилата тъмнина можеше да се види от километри. Под него жарта светеше — слънце извадено от

морето сутрин, та разтрошено на буци върху площада. Наоколо — цялото село.

Един циганин изпъкна сред множеството на кинематографията — говореше високо, с апломб, въпреки някои акценти, и даваше разпореждания на селяните. За музиката се разбра — от кинематографията имали запис. Те даже го пуснаха по радиоуредбата и „нестинарската“ писна, та гръмна за проба. Дрехите също не бяха проблем, балерините бяха нагиздени и пиеха кафета настрана, като си подаваха (тайно от режисьора) шише водка и после го мушваха пак под фистаните.

Подтикнат от собственото си любопитство и от нежната, но неспасяема упоритост в намеците на Злата, Начко не се удържа и се обърна към режисьора:

— Все пак — покашля се той — ние тук не разбрахме кои са самите нестинарки.

— Ето ги — режисьорът посочи балерините.

— И те ли ще...

Янаки не посмя да довърши въпроса си за минаването по огъня, да не се окаже, че тъкмо той, странджанецът, е изтръскал някоя глупост.

— Какво те ли ще? — Режисьорът пак така се облеци насреща му. — Искаш да кажеш дали те ще играят върху жарта, това ли?

Янаки успя само с поглед да си кимне, неочаквано артистично и за самия него.

— Да — каза режисьорът. — Трик. Комбинирани снимки и монтаж. Тях ще ги снимаме от краката нагоре, в нестинарския танц. А краката върху жарта отделно. Само тях.

— Кои... крака? — успя пак да полюбопитствува Начко.

Режисьорът посочи циганина.

— Неговите — каза той. — Снощи го пробвахме и даже имаме няколко добри кадъра.

— Ами той...

— Да, да — каза режисьорът. — Минава си през жарта като едно нищо. След него мина и Жан.

— Кой?

— Сценаристът.

— Ами как?

— Ей така. Изпи едно шише уиски и мина по жарта подир циганина.

Начко въздъхна и реши повече да не пита. Работата без друго вече беше подготвена. Освен жарта, над площадчето светеха синкавобяло и седем прожектора. Начко гледаше превързаните крака на сценариста. Чуваше дишането на Злата до себе си, усещаше упойващия го магически дъх на тази жена. Циганинът все тъй обикаляше огъня, давайки своите указания. При една невнимателна стъпка обаче той настъпи малко въгленче, та подскочи и изрева неочаквано мощно.

Върхът на напрежението у всички бе отбелязан с една дума, която режисьорът дрезгаво извика, като парола:

— Камера!

Циганинът стоеше пред камерата, в ръцете му — дигнати над главата — икона на Константин и Елена. Едно момиче в напрегната поза, с крака и задница на щраус, държеше пред него черна квадратна дъсчица. Когато камерата защрака, момичето чатна върху дъсчицата с една летвичка. Нестинарската гърмеше по уредбата.

Вместо да тръгне към огъня, циганинът се наведе, остави иконата на земята и седна до нея. Хвана си крака, сгърчи лице и махна с ръка на оператора.

— Стоп! — изрева режисьорът.

Прожекторите угаснаха и започнаха да пукат като съчки на огъня. Никой не попита в тази тишина какво има, защото това стана ясно на всички. Циганинът сам каза, че опареното на крака му го боли много лошо и че трябвало с нещо да го намажат. Една от асистентките получи задача да го наложи с мехлем.

Като гледаше всичко това и как сценаристът амбициозно пали поредната си миризлива цигара от нестинарския огън, с помощта на уж дълга пръчка, Злата каза тихо на мъжа си:

— Аз мога да играя върху жарта.

Начко изгуби няколко секунди, после се обърна към рамото си и я погледна.

— Не мога да го гледам тоя циганин — добави тя тихо. — Ще взема иконата и ще мина.

Начко зяпаше булката си с отворена уста. Едва сега забеляза, че тя е облечена в шарената нестинарска премяна, извадена от бабините

сандъци.

— Хайде, Янаки, кажи им, че искам.

Тихият глас на кротката хубава булка рядко казваше „хайде“ — за каквото и да било, но тъкмо нейният мъж най-добре знаеше, че човек от тихия глас подлудява. Без да каже дума, уплашен и нервен до крайност, той я поведе към къщи.

— Тук ще стоиш! — каза ѝ грубо, като останаха в стаята двама. — И никъде няма да мърдаш!

Тропна вратата и се върна при множеството.

Като остана сама, Злата разбра, че е дошъл първият миг от живота ѝ, когато ще трябва да излъже мъжа си. Да му се противопостави, да му пречупи думата и хатъра. Онова въздушното, огнено и непознато (което растеше отвътре ѝ като гъба) протегна ръката ѝ към вратата, отвори и я накара да излезе.

— Аз ще играя — каза високо Злата, когато дойде на площада. — Къде е иконата?

Множеството бръмна като кошер, кинаджиите се спогледаха учудени. Но Начко изпревари всички, притича пъргав и като сграбчи булчето си за ръката, поведе го бързо към къщи.

— Казах ли ти да стоиш тук и никъде да не мърдаш?! А? — изрева той, когато пак бяха сами у дома си. — Казах ли ти?!

— Начко, слушай, аз трябва да играя.

— Абе ти луда ли си?!

— Не съм луда, Янаки. Не бой се за мене. Нищо няма да ми стане на краката, аз съм играла.

Сега Начко погледна жена си така, както към него поглеждаше обещено режисьорът.

— Кога си играла?

— Не знам. Но съм играла. Честна дума. Не мога да ти обясня.

— Слушай, Злато, с теб нещо е станало.

— Да, Начко. Нещо стана. Зная, че съм играла, мога да играя върху жарта и искам. Не ме спирай, моля ти се. Помня, че съм играла, в какво искаш да ти се закълна? Ей го на, виждам...

Злата затвори очи, брадичката ѝ се вдигна. Той никога не беше я виждал толкова бледа и хубава.

— Чувам гайдата и тъпана — прошепна тя. — Виждам лицата им, по бузите им се стичат сълзи.

Все тъй със затворени очи, Злата протегна ръка и пипна мъжа си по бузата. Той отстъпи назад, огледа се бързо и излезе.

— Кажи им да спрат тия магнитофони! — извика подире му тя.

После се засили към вратата и я блъсна — тъкмо когато ключът щракна отвън, а след това тихо издрънча в джоба на Начко.

Злата се огледа в стаята, усмихна се още по-бледа и хубава, след това отвори прозореца и скочи през него на земята.

— Истинска гайда и истински тъпан да свирят! — извика тя, когато пак дойде на площада. — Махайте тия уредби!

Народът около огъня извика, кинематографистите пощръкляха. Но Начко прескочи част от жарта като тигър, сграбчи си булката и мигом я прибра в къщи.

— Ще направя скандал! — изкрещя той, когато останаха двамата. — Ти ме направи за смях! Какви са тия езически припадъци у тебе?! Какви са тия безобразия?!

Злата го гледаше в очите — чиста като дете. Сви рамене, протегна пак ръка и го докосна нежно по бузата.

— Не знам, Начко — каза тя тихо. — Ето и по твоите бузи така се стичат сълзите.

Начко се пипна с неврастенично движение и като се убеди, че бузите му са съвършено сухи, поклати глава.

— Ясно — каза той. — Всичко е ясно напълно. Утре ще трябва да те заведе в града. Но сега, много ти се моля, никакво мърдане от къщи. Чу ли? Иначе...

Злата му се усмихна съчувствено и поклати глава: „Бедничкият“.

— И съм гладен на това отгоре — каза той. — Искам веднага да ми приготвиш вечерята.

Сам отиде до огнището, разрови въглените и сложи нови дърва.

— Ето — рече на Злата, — подир малко слагай яденето да се топли.

След тези думи Начко излезе и заключи вратата отново. После взе теслата, две дъски и пирони, та закова прозореца на кръст. И вече напълно спокоен се отправи към събитията на мъничкия площад.

Тук циганинът се беше изправил отново (иконата над главата, крачолите навити), щраусчето чакаше със своите летвичка и дъсчица пред него, прожекторите светеха като електрожени. Но тъкмо да пуснат уредбата, един истински тъпан задумка. Една истинска гайда

изписка. Селяните направиха път на музикантите и ето че те застанаха до огъня. „Злата, Злата, Злата!“ — викаха бабите и децата. „Злата, Злата!“ — викаха селяните, жените и шофьорите. „Злата!“ — викаха джинсите, скверните интонации и прическите.

— Стоп! — изрева режисьорът.

Разгърден в средата на тези събития, той се размахва и започна речта си. Цветисти и талантливо избрани псувни спрямо циганската каскада. „Зяпачи“ — на бедните, будно възбудени селяни. „Мърши“ — на всичките балерини и асистентки. Накрая едно: „Ти ме подведе, драги мои, ти!“ — на сценариста. И още много, много думи, пози и движения, които с методическа точност повтаряха и доубеждаваха в същото.

— Така ли? — каза по едно време сценаристът, след като му писна да слуша, да пуши от миризливите си цигари и да се пече на трептящата дъбова жар. — Тогава ми дайте едно шише уиски и ми свалете превръзките от краката. Хайде, по-скоро!

В това време Злата бе седнала до огнището у дома си — със задачата да сгрее сърмите. Огънят се бе разгорял хубаво, отвън се чуваха виковете. Вратата заключена, прозорецът закован. Онова въздушното, огненото и непонятното вътре — думтяща и пищяща гъба от петите до гърлото. Стаята пълна с онемели лица, по чиито бузи се стичаха сълзи. Какво можеш да сториш?

Разрови жарта в огнището и застана пред нея. Отвън се чува живите тъпан и гайда.

— Ввъх! — чу се да стене и тя.

И стъпи с босия крак вътре в огнището. И после с другия. И тръгна.

Ввъх! Ввъх!

Риеше яката дъбова жар бялата Злата, огнището на харман под краката, ръцете дигнати над главата. Отвън тъпанът думкаше вдън центъра на земята, гайдата писнала чак до върха на небето. Лава и жар, тайнство, звезди и икони, тенджерата със сърмите студени — коя, какво беше чудната, бялата Злата?

Не знаеше и самата, нищо не чуваше, освен думкане и писък, нищо не виждаше, освен сълзите по лицата — усети, че олеква, издига се през комина, вградена в извечния дим на огнището, покривът под краката ѝ, селото, сребърният в нощта къдрав конец на реката, спуща

се Злата полека и стъпва върху голямото жарено слънце, разбито на буци върху площада.

Хората в следния миг се разбягаха. Селяните, децата, асистентките, джинсите, балерините, Начко и каскадьорът. Останаха само тя, музикантите и иконата — че без тях нестинаство не ставаше.

Ввъх! Ввъх!...

Седнал на тревата, с развързаните си изгорели крака, сценаристът онемял зяпаше гледката — забравил да пуши цигари.

Режисьорът стърчеше край него облещен — забравил да снима и да дава команди.

Колко време мина така и двамата не можеха да кажат, но ето че след малко хората започнаха да се връщат. Тъй идат нощните пеперуди, където и да са били из тъмницата, когато ги позове огън.

Те не говореха нищо — хората — и човек можеше да разбере, че се връщат само когато се вслуша добре, та долови как тропат в него и около него плахите стъпки от боси нозе.

Стъпки от боси нозе на хиляди хора, далечни и непознати и близки, техни бащи и деди, и гледаха с ласкави очи жалката им безсмъртна купчина, стълпила се тук, на този мъничък площад, но те не бяха само тук, а и далеч назад в неизвестното минало и още по-далеч напред, в тъмното и загадъчно, и примамливо бъдеще.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.